

Mădălina STRECHIE,
Universitatea din Craiova

TERMENI DIN REPERTORIUL LINGVISTIC AL RUDENIEI LA ROMANI

La romani rudenția era foarte importantă, mai ales din punctul de vedere al apartenenței sociale. Se întâlnesc mai multe structuri de rudenie dintre care cele mai importante erau: *gens*, *tribus* și *familia*. Cicero deosebea mai multe grade de rudenie în cadrul societății romane: cuplul, familia nucleară, familia extinsă, cetatea, etnia-*gens* și *natio*. Dreptul roman oferea pentru rudenia din cadrul societății romane trei posibilități: a. Agnațiunea adică rudenia pe linie masculină care îi cuprindea pe toți cei care intrau sub incidența lui pater familias și a puterii lui. Ea era așa zisa rudenie civilă și ea era singura care producea efecte juridice. b. Gentilitatea era tot o formă de rudenie civilă care cuprindea membrii uniți tot pe linie masculină. c. Cognatiunea era rudenia de sânge dintre cei care aveau un strămoș comun indiferent de linie. [1]

Rudenia era foarte importantă în cadrul societății romane, importanță demonstrată și prin bogatul repertoriu lingvistic latin despre rudenie. Ea avea o mare importanță în ceea ce privește participarea la viața publică. *Gens*, *tribus* și *familia* erau cele mai importante componente ale rudeniei romane la care se alăturau căsătoria și adopția. Dacă primele trei ofereau moștenirea prestigiului social (ne gândim aici la cele două ordine din cadrul societății romane ordinul senatorial și ordinul equestru) căsătoria putea schimba condiția socială a unei persoane, fiind în același timp și o componentă importantă a cetățeniei romane, iar adopția aducea cu sine privilegiile familiei adoptive, chiar titlul imperial cum a fost cazul unor împărați romani (de exemplu Traian).

Familia era pentru romani un stat în miniatură, prin urmare era cea mai importantă legătură de rudenie. Și astăzi în cadrul familiei se definește relația dintre un individ și un grup. Tot în cadrul familiei se formau percepția vârstelor, compartimentele și rolurile de gen. [2]

Termenul latin de *familia* a fost preluat de mai toate culturile europene, deși românii nu-l foloseau, până la Ulpian, cu înțelesul pe care îl avem astăzi. La romani familia desemna sclavii unui cuplu căsătorit, atât ai soțului cât și ai soției. Acești sclavi erau tratați asemeni unei comunități. Mai mult, atunci când deveneau liberi sclavii luau numele-gentiliul-stăpânului-s.n. *Familia* desemna și afaceri pentru că industria romană s-a bazat pe un număr impresionant de sclavi specialiști în domenii diferite. O dată cu Ulpian, *familia* desemna mai ales natura juridică a moștenirii. [3]

Multe studii despre familia romană se bazează pe relații juridice, unde cea mai importantă era *patria potestas*. *Patria potestas* era cea care asigura moștenitorilor de sex masculin apartenența la familia care putea conduce.

Rudenia la Roma era agnatică. Faptul că unele ginți și familii au pierdut din importanță, a fost considerat favorabil apariției a două noi tipuri de familie, familia complexă, formată prin recăsătorie și familia cognată, sau cognatică, centrată în jurul unei singure persoane și care includea membrii atât pe linie paternă cât și pe linie maternă. [4]

Grup de descendență a fost folosit, la început, cu referire la *gens*, în care s-ar fi reunit prin intermediul unei descendențe presupuse sau fictive, familiile suverane din Roma arhaică. Reprezenta o afiliere a familiilor în *gentes* diferite cu frontiere sociale bine delimitate. [5] O

linie de înrudire patrilineară sau un clan se compunea din descendenții în linie agnatică dintr-un strămoș eponim. Descendența patrilineară era condiția dobândirii unui anumit statut și prin urmare modalitatea de afiliere la un grup. Descendența aceasta producea și o valoare juridică, fiind determinantă în ceea ce privea o sumă întreagă de drepturi și îndatoriri asociate unei poziții sociale (ea regula comportamentele interpersonale din interiorul grupului). Cu alte cuvinte descendența nu va mai avea doar un caracter juridic, ci și unul politic, ea va domina politicul. [6] La romani descendența era definitorie pentru politică. Numai cei din familiile aristocrate puteau exercita funcții politice. Ordinul senatorial coordona *de iure* politica legislativă a Romei antice.

Tribul era pentru romani cea mai importantă rudenie în cadrul ierarhiei sociale. Acesta era compatibil cu forma oligarhică de conducere, admitând formele ierarhiei sociale. Într-un trib nu existau instituții permanente, dar existau puteri create ad-hoc la nivelurile superioare de fuziune, care coincideau de cele mai multe ori cu segmentarea genealogică. [7]

Terminologie pentru rudenia romană

Annexus, -us. s.m. unire, legături de rudenie. (Guțu, G., 1993, p. 39.)

Abnepos, (epigrafic), strănepot.

Adoptio, -onis, s.f. adopție, altoire; *Adoptator*, -oris, s.m. tată adoptiv; *Adoptivus*, -a, -um adj. 1. cel care adoptă, 2. cel care este adoptat; *Adoptaticius*, -ii, s.m. fiu adoptiv; *Adopto*, -are vb. 1. a alege, 2. a adopta. (Crăcea, E., 2007, p. 238.)

Adnepos, (epigrafic), strănepot.

Agnatio, -onis, s.f. 1. înrudire din partea tatălui; 2. naștere după moartea tatălui sau după încheierea testamentului. (Crăcea, E., 2007, p. 245.); *Agnatus*, -us, s.m.1. rudă din partea tatălui; 2. copil născut după ce tatăl și-a stabilit moștenitorii naturali sau prin adopție. (Crăcea, E., 2007, p. 245.)

Avia, -ae, s.f. bunică. (Guțu, G., 1993, p. 57.); *Avitus*, adj. 3, al bunicului, al bunicii. (Guțu, G., 1993, p. 57.); *Avunculus* (epigrafic) pentru bunic.

Cognatio, -onis, s.f., înrudire, rudenie (de sânge), rude; *Cognatus*, adj. 3, 1. rudă, înrudit, 2. asemănător, corespunzător. (Guțu, G., 1993, p. 83.)

Coniugalis, adj. 2, conjugal, de căsătorie; *Coniugium*, -ii, s.n. căsătorie, soț, soție; *Coniux*, -iugis, s.f. și s.m. soție, soț; *Coniungo*, -ere, -iunxi, -iunctum, vt. a lega, a uni, a-și lua femeie în căsătorie etc.

Consaquineus adj. 3, din același sânge, înrudit; *Consaquineus*, -i, s.m. rudă, frate; *Consaquinea*, -ae, s.f. soră; *Consaquinitas*, -atis, s.f. înrudire (de sânge). (Guțu, G., 1993, p. 99.)

Consobrinus, -i, s.m. văr (după mamă); *Consobrina*, -ae, s.f. vară (după mamă); *Consors*, -rtis, adj. 1, părtaș, frate (Guțu, G., 1993, p.101.)

Conubium, -ii, s.n. căsătorie, dreptul de a se căsători. (Guțu, G., 1993, p.107.) *Ius conubium* era un drept fundamental al cetățenilor romani, acest drept fiind una dintre componentele cetățeniei romane.

Despondeo, -ere, -spondi, -sponsum, v.t. 1 a promite, a rezerva; 2. fig. a promite în căsătorie o fată.... (Guțu, G., 1993, p.131.)

Divortium, -ii, s.n. divorț, despărțire. (Guțu, G., 1993, p.143.)

Emanicipio, v.i. I, 1.a elibera un fiu de sub puterea părintească; 2. a da în puterea altuia, a ceda. (Guțu, G., 1993, p. 153.)

Enuptio, -onis, s.f. măritarea unei femei cu un bărbat din afară (din altă clasă socială, localitate). (Guțu, G., 1993, p.155.)

Familia, -ae, s.f. 1. familie sau totalitatea membrilor dintr-o casă sau dintr-o gintă, 2. scâlvi unei case...; *Familiaris*, adj. 2, 1. de casă, ai casei; 2. ai familiei, de familie, avere, bunuri familiale; 3. binecunoscut, intim; 4 casă familială... (Guțu, G., 1993, p.175.)

Filia, -ae s.f. fiică; *Filiolus*, -i, s.m. copilăș; *Filius*, -i, s.m. fiu. (Guțu, G., 1993, p.179.)

Frater, -ris, s.m. 1. frate, 2. văr; *Fraternitas*, -atis, s.f. frăție; *Fraternus* adj. 3 frățesc, de frate, al fratelui; *Fratricida*, -ae s.f ucigaș al fratelui. (Guțu, G., 1993, p.184.)

Gener, -eri, s.m. ginere; *Genitor*, -oris, s.m. tată; *Gens*, -tis s.f. neam, familie; *Genticus* adj.3 al neamului; *Gentilicius* adj. 3 de familie, de neam; *Gentilis* adj. II, 1. propriu familiei, nume de familie; 2 al neamului, național.; *Gentilis*, -is, s.m. rudă, compatriot; *Gentilitas*, -atis, s.f. 1. înrudire; 2. rubedenie; *Genus*, -eris, s.n., 1. neam, familie; 2. fel, mod, speță, categorie. (Guțu, G., 1993, p.190.)

Hereditas, -atis, s.f. moștenire; *Heres*, -edis, s.m. și s.f. moștenitor și moștenitoare. (Guțu, G., 1993, p.197.)

Marita, -ae s.f. femeie măritată, soție; *Maritus*, -i s.m. soț; *Maritalis* adj. 2 conjugal; *Marito*, v.t. I a se căsători;

Mater, -eris, s.f. mamă; *Matercula*, -ae, s.f. măicuță; *Maternus*, adj. 3 matern, după mamă; *Matertera*, -ae, s.f mătușă după mamă; *Matricida*, -ae., s.m. ucigaș de mamă.

Matrimonium, -ii s.n. căsătorie, a mărita. (Guțu, G., 1993, p. 253.);

Natio, -onis, s.f neam; *nata*-, ae, sf. fiică, *natus*, -i. s.m. fiu Guțu, G., 1993, pp. 265-267)

Nubo, -ere, *nupsi*, *nuptum*, v.i a se mărita, a se căsători.; *Nuptiae*, -arum s.f. nuntă, căsătorie; *Nurus*, -us. s.f. noră. (Guțu, G., 1993, p. 271-273.)

Pater, -tris, s.m. 1. tată, pl. părinți, strămoși...(Guțu, G., 1993, p. 291.)

Pronepos, -otis, s.m. strănepot. (Guțu, G., 1993, p. 329.)

Socer, -eri, s.m. socru. (Guțu, G., 1993, p. 393.)

Soror, -oris, s.f., soră; *Sororius* adj 3 de soră. (Guțu, G., 1993, p. 394.)

Sponsalia, -ium s.n. logodnă. (Guțu, G., 1993, p. 398.)

Tribus, -us s.f. 1. trib, 2. împărțire administrativ geografică a cetățenilor romani.... (Guțu, G., 1993, p. 439.); Inițial au existat trei triburi, fondatoare ale poporului roman: *Ramnes*, *Tities* și *Luceres*.

Unigena, -ae adj. m. și f. din aceeași părinți. (Guțu, G., 1993, p. 446.)

Uxor, -oris, s.f. soție. (Guțu, G., 1993, p. 449.)

Vidua, -ae s.f. văduvă. (Guțu, G., 1993, p. 459.)

Aceștia sunt principalii termeni din repertoriul lingvistic al rudeniei romane, termeni selectați de noi în ordine alfabetică. Se observă o varietate destul de bogată, unii dintre aceștia găsindu-se și în repertoriul juridic actual.

NOTE:

- [1] Sâmbrian, T., *Drept privat roman*, Reprografia Universității din Craiova, Craiova, 1993, p. 74.
- [2] Șerbănescu, Andra, *Cum gândesc și cum vorbesc ceilalți. Prin labirintul culturilor*, Editura Polirom, Iași, 2007, p. 32.
- [3] Sâmbrian, T., *op.cit.*, p. 74.
- [4] Goody, J., *Familia europeană. O încercare de antropologie istorică*, Traducere de Silvana Doboș, Editura Polirom, Iași, 2003, p. 14.
- [5] ***Coordonatori Bonté, P., Izard, M., *Dicționar de etnologie și antropologie*, traducere Smaranda Vultur, Radu Răutu, Editura Polirom, Iași, 1999, pp. 295-296.
- [6] *Ibidem*

- [7] ***Coordonator Boudon, R., Autori Baechler, J., Balle, F., Birnaum, P., Boudon, R., Chaezel, F., Cherkaoui, M., Cussin, M., Friedberg, E., Valade, B., *Tratat de Sociologie*, Traducere din limba franceză de Delia Vasiliu și Anca Ene, Editura Humanitas, București, 1997, pp. 89-96.

BIBLIOGRAFIE:

- ***Coordonator Boudon, Raymond. Autori Baechler, J., Balle, F., Birnaum, P., Baoudon, R., Chaezel, F., Cherkaoui, M., Cussin, M., Friedberg, E., Valade, B., (1997). *Tratat de Sociologie*, Traducere din limba franceză de Delia Vasiliu și Anca Ene. București: Editura Humanitas.
- ***Coordonatori Bonté, Pierre, Izard, Michel (1999). *Dicționar de etnologie și antropologie*, traducere Smaranda Vultur, Radu Răutu. Iași: Editura Polirom.
- Crăcea, Elena, (2007). *Dicționar latin-român, român-latin*. Constanța: Editura Steaua Nordului.
- Dinu, Dana, (2008). *Lexicologia limbii latine*, Craiova: Editura Universitaria.
- Goody, Jack, (2003). *Familia europeană. O încercare de antropologie istorică*, Traducere de Silvana Doboș. Iași: Editura Polirom.
- Guțu, Gheorghe, (1993). *Dicționar latin-român*, Ediție revăzută și completată. București: Editura Științifică.
- Sâmbrian, Teodor, (1993). *Drept privat roman*. Craiova: Reprografia Universității din Craiova.
- Șerbănescu, Andra, (2007). *Cum gândesc și cum vorbesc ceilalți. Prin labirintul culturilor*. Iași: Editura Polirom.

RÉSUMÉ

TERMES DU RÉPERTOIRE LINGUISTIQUE DE LA PARENTÉ CHEZ LES ROMAINS

Les relations de famille étaient très importantes pour les romains du point de vue social. Généralement, les degrés de relation étaient établis par la famille, la race et les tribus. Le mariage et l'adoption étaient des relations de famille également importantes. Ces relations établissaient des différenciations de priorité, de propriété et de droit. Le répertoire linguistique des relations de famille est très riche et divers et est souvent utilisé dans le langage juridique de nos jours.

MOTS- CLÉS: *Romains, tribu, famille, gens, relations de famille.*